

Un conflict între regimuri sancționatorii – săvârșirea mai multor infracțiuni la diferite vârste și grade de maturitate¹**Tudor-Andrei Chițimia**

Master Științe Penale

Facultatea de Drept, Universitatea din București

Rezumat: *O formă sui-generis a pluralității de infracțiuni juvenile este reprezentată de situația în care o parte din infracțiuni este comisă în minorat, iar cealaltă parte a infracțiunilor după majorat. Pentru a putea concilia aplicarea a două seturi distincte de sancțiuni penale, respectiv măsuri educative și pedepse, legiuitorul a fost nevoit să creeze un algoritm de rezolvare a acestui conflict material de sisteme și norme penale. Într-o primă fază, prezentul articol își propune să analizeze caracteristicile și problemele ridicate de dispozițiile Codului penal actual care reglementează aceste situații. Astfel, se vor expune anumite referiri privitoare la formele de pluralitate prin raportare la cele reglementate în legislația autohtonă, pentru a realiza o radiografiere a regulilor care tratează în concret regimul sancționator al acestei pluralități de infracțiuni, împreună cu deciziile Curții Constituționale și ale recentelor modificări legislative survenite în materie prin intermediul Legii nr. 200/2023. În a doua parte a studiului, din analiza sistemelor europene de justiție penală juvenilă, se va reflecta asupra avantajelor și dezavantajelor extinderii de lege ferenda a principiului măsurii educative unice, reglementat în art. 129 alin. (1) C.pen., și cu privire la tinerii adulți.*

Cuvinte cheie: *minori, măsuri educative, pedepse, pluralitate de infracțiuni, regim sancționator, tineri adulți.*

A conflict between sanctioning systems – committing multiple offenses at different ages and levels of maturity

Abstract: *A sui-generis form of the multiple juvenile offenses is represented by the situation in which some of the offenses are committed as a juvenile and the other part of the offenses after the age of majority. In order to be able to conciliate the application of two distinct sets of criminal sanctions, namely educational measures and penalties, the legislator had to create an algorithm to resolve this material conflict of criminal systems and rules. Firstly, this article aims to analyze the characteristics and problems raised by the provisions of the current Criminal Code regulating these situations. Therefore, some references will be made to the forms of plurality in relation to those regulated in the domestic legislation, in order to make an overview of the rules that govern the sanctioning system of this multiple of*

¹ Prezentul studiu conține o parte din cercetarea realizată de autor în cadrul lucrării de disertație susținută în anul universitar 2023-2024, aferentă programului de master Științe penale, din cadrul Facultății de Drept, Universitatea din București.

offenses, together with the decisions of the Constitutional Court and the recent legislative amendments in this area through Law no. 200/2023. In the second part of the study, based on the analysis of European systems of juvenile criminal justice, we will reflect on the advantages and disadvantages of extending de lege ferenda the principle of the unique educational measure, regulated in art. 129 para. (1) of the Criminal Code, to young adults.

Key words: *juveniles, educational measures, penalties, multiple offenses, sanctioning system, young adults.*

CONSIDERAȚII INTRODUCATIVE

Crearea unui sistem sancționator particular și separat pentru cei care la data săvârșirii infracțiunii nu împliniseră o anumită vârstă, aduce în discuție, inevitabil, corelarea firească, de altfel, dintre un regim fundamentat pe reeducare și orientat, în principiu, către persoana făptuitorului și altul angrenat, în mai mare măsură, spre retribuție, sancționare și represiune. Ne referim, pe de o parte, la regimul sancționator aplicabil minorilor, particularizat prin aplicarea exclusivă a unei categorii speciale de sancțiuni, denumite măsuri educative, iar, pe de altă parte, la regimul aplicabil persoanelor adulte, cărora li se aplică sancțiuni de cu totul altă natură, și anume pedepsele.

Coliziunea dintre dreptul penal juvenil și dreptul penal clasic se resimte cel mai pronunțat în situațiile în care, la un moment dat, o persoană comite una sau multe infracțiuni în timpul minorității, iar, ulterior, după ce aceasta devine majoră, mai precis la împlinirea vârstei de 18 ani *de lege lata*, săvârșește o nouă infracțiune. După cum se observă, pentru primele infracțiuni este aplicabil dreptul penal juvenil, iar pentru ultimele, dreptul penal al adulților. În plus, un conflict între cele două sisteme s-ar mai putea ivi atunci când este incidentă o formă a unității naturale sau legale de infracțiune, așa cum se întâmplă în cazul unei infracțiuni cu durată de consumare în timp, a cărei activitate a început și s-a consumat când subiectul activ era minor, iar epuizarea s-a produs după vârsta de 18 ani².

I. ABORDAREA REGIMULUI SANȚIONATOR AL PLURALITĂȚII DE INFRAȚIUNI COMISE ATÂT ÎNAINTE, CÂT ȘI ULTERIOR ÎMPLINIRII VÂRSTEI DE 18 ANI

Această formă atipică de pluralitate de infracțiuni ridică mai multe aspecte problematice pentru teoria dreptului penal general, astfel încât, în cele ce urmează ne propunem să analizăm formele de pluralitate care se pot regăsi la intersecția dintre cele

² În acest context, ne limităm să menționăm că această problemă a fost rezolvată prin aplicarea *mutatis mutandis* a celor statuate de Plenul fostului Tribunal Suprem prin pct. 1 al Deciziei de îndrumare nr. 9 din 16 decembrie 1972. În esență, se consideră că pentru minori, în cazul infracțiunii continuate, continue sau de obicei, consecințele penale se raportează la data epuizării infracțiunii, iar, în cazul infracțiunii progresive, la data consumării acesteia. Cu toate că, *de lege lata*, această soluție este în continuare singura posibilă, considerăm că ar fi utilă o reflectare și o reevaluare dogmatică a acesteia. Având în vedere obiectul și limitările prezentului material, ne mărginim doar la a face trimitere la discuțiile existente în dreptul comparat, care au în vedere extinderea dispozițiilor comparabile cu art. 129 alin. (2) C.pen. și la infracțiunile cu durată de consumare în timp și care, eventual, vor putea fi puse în valoare și în dreptul nostru, într-un studiu viitor. A se vedea A. Colás Turégano, Derecho penal de menores, Ed. Tirant lo Blanch, Valencia, 2011, pp. 193-195; K. Laubenthal, H. Baier, N. Nestler, Jugendstrafrecht, ediția a 3-a, Ed. Springer, Berlin, 2015, p. 233, parag. 520, precum și doctrina acolo citată.

două perioade esențiale pentru dezvoltarea unui adolescent (1), precum și sistemul sancționator aplicabil într-un asemenea caz, împreună cu dificultățile de ordin teoretic și practic în legătură cu aplicarea lui efectivă, materializate printr-o jurisprudență a Curții Constituționale și unele modificări legislative (2).

1. Formele de pluralitate existente

Un prim aspect pe care îl considerăm util pentru înțelegerea specificității acestor ipoteze credem că se referă la formele de pluralitate existente. În primul rând, subliniem că legiuitorul actualului Cod penal³ a înțeles să reglementeze expres în cadrul art. 129 alin. (2) C.pen. situațiile în care o parte din infracțiuni sunt comise în minorat, iar o altă parte dintre acestea în majorat. Germeii acestei dispoziții s-au înfățișat odată cu apariția unor critici doctrinare pertinente și întemeiate în legătură cu legislația anterioară, care nu prevedea reguli pentru contopirea măsurilor educative și a pedepselor⁴. Consecința a fost aceea a unei jurisprudențe neunitare în materie, urmată de o decizie de unificare a practicii pronunțată de instanța supremă în anul 2007⁵. Cu toate acestea, problemele nu fuseseră rezolvate în integralitate, fiind stringentă nevoia unei norme legale care să indice, în mod implicit, și ierarhia existentă între măsurile educative și pedepse.

Articolul introdus în actualul Cod penal este în bună parte, după cum vom arăta, clar și concis cu privire la modul de contopire al celor două categorii de sancțiuni penale. Totuși, nu atât de riguros conturată pare a fi în jurisprudență ipoteza acestei norme, care se referă la „cazul săvârșirii a două infracțiuni”. Astfel, instanța noastră de contencios constituțional, printr-o decizie de admitere a unei excepții de neconstituționalitate pronunțată în anul 2018⁶, a avut în vedere, pentru a pronunța neconstituționalitatea art. 129 alin. (2) lit. b) C.pen., exclusiv concursul de infracțiuni, omițând a efectua o distincție în funcție de momentul comiterii infracțiunii din majorat. Nu a durat mult timp până când doctrina a subliniat carența acestei analize de (ne)constituționalitate, precizând că textul cu siguranță era constituțional în ipoteza cazurilor corespondente recidivei postcondamnatorii pentru majori⁷. Or, este limpede, și în opinia noastră, că textul care a făcut obiectul acestei decizii nu putea fi interpretat doar în sensul în care premisa lui era săvârșirea a două infracțiuni înainte de condamnarea definitivă pentru vreuna dintre ele, legiuitorul nerealizând și nedorind o asemenea distincție. În plus chiar, textul declarat neconstituțional preciza

³ Adoptat prin Legea nr. 286/2009, publicată în M. Of. nr. 510 din 24 iulie 2009, cu modificările și completările ulterioare.

⁴ A se vedea *Fl. Streteanu*, Contopirea măsurilor educative cu pedepse, notă la Î.C.C.J., Secțiile Unite, Decizia nr. XXX din 16 aprilie 2007, în *Caiete de drept penal* nr. 2/2008, pp. 119-122.

⁵ Î.C.C.J., Secțiile Unite, Decizia nr. XXX din 16 aprilie 2007, disponibilă la www.scj.ro.

⁶ C.C.R., Decizia nr. 601/2018 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 129 alin. (2) lit. b) din Codul penal, publicată în M. Of. nr. 1057 din 13 decembrie 2018.

⁷ A se vedea *Fl. Streteanu*, Succinte observații cu privire la decizia nr. 601/2018 a Curții Constituționale. Notă critică, în *Caiete de drept penal* nr. 4/2018, pp. 168-169. În esență, autorul constată că „în ipoteza în care a doua infracțiune (cea comisă după majorat) era săvârșită după rămânerea definitivă a hotărârii prin care se luase măsura educativă privativă de libertate (...) comparația nu se poate face cu prevederile referitoare la concursul de infracțiuni incidente în cazul majorului, ci cu cele privitoare la recidiva postcondamnatorie, care, în cazul dat, ar atrage pentru major un cumul aritmetic, similar cu maximul aplicabil potrivit art. 129 alin. (2) lit. b) C. pen. (...) Astfel, Curtea putea statua că textul e constituțional doar în măsura în care nu permite aplicarea unei pedepse rezultante cu o durată mai mare decât cea care s-ar fi aplicat dacă infracțiunile în cauză ar fi fost comise după majorat”.

expressis verbis că „se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat” (s.n. - T.-A. C.).

Luând în considerare toate acestea, vom preciza că ipoteza de aplicare a art. 129 alin. (2) C.pen. se referă, în primul rând, la concursul real de infracțiuni, unde infracțiunile din structura acestuia sunt comise prin acțiuni sau inacțiuni distincte. În cazul concursului ideal, credem că este discutabil dacă infracțiunile din structura sa, limitate ca număr, pot fi contopite cu ajutorul acestei norme. După cum se cunoaște, concursul ideal intervine dacă toate infracțiunile sunt comise prin aceeași acțiune sau inacțiune. Or, cum ar fi posibil ca o infracțiune din structură să fie comisă în minorat, iar cealaltă după împlinirea vârstei de 18 ani, dacă această formă de pluralitate implică, prin definiție, o unitate de acțiune sau omisiune? În ceea ce ne privește, credem că și concursul ideal poate constitui premisă pentru art. 129 alin. (2) C.pen., în acele situații în care actele de executare necesare pentru una dintre infracțiuni reprezintă o parte a elementului material al celeilalte, fiind incluse în totalitate în acesta din urmă⁸.

În al doilea rând, dacă infracțiunea din majorat este comisă ulterior condamnării definitive pentru infracțiunea din minorat și până la executarea sau considerarea ca executată a măsurii educative aplicate acesteia, suntem de părere că este incidentă aplicarea prin analogie⁹ a conceptului de pluralitate intermediară. Din felul în care este reglementată, pluralitatea intermediară reprezintă, în dreptul nostru, o formă de pluralitate de infracțiuni cu un caracter general și deschis, creată pentru acele cazuri în care se comite o infracțiune *postsententiam*, fără a fi îndeplinite condițiile recidivei postcondamnatorii. Totodată, includerea sub sfera acestei forme de pluralitate facilitează înțelegerea regimului sancționator caracteristic prevăzut în art. 129 alin. (2) C.pen.¹⁰, pe care urmează să-l analizăm mai jos.

⁸ Pentru această ipoteză ca făcând parte din sfera concursului ideal, a se vedea *Fl. Streteanu, D. Nițu*, Drept penal. Partea generală, vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2018, pp. 105-107. Un exemplu ilustrativ în acest sens ar fi acela în care un minor, la ora 23:50 a zilei anterioare aceleia în care el va împlini 18 ani, se urcă la volanul unei mașini fără permis și conduce astfel până în localitatea unde dorea să ajungă. Până în ora 00:00 a zilei următoare, în timp ce se deplasa astfel spre respectiva localitate, accidentează mortal un pieton, care decedează pe loc. În aceste condiții, făptuitorul își continuă deplasarea, ajungând la destinație după ora 00:00, împlinind astfel, între timp, 18 ani. Așadar, acțiunea continuă de conducere include în integralitate acțiunea de lovire a pietonului, astfel încât, chiar dacă vorbim de o acțiune unică, data săvârșirii infracțiunii continue de conducere a unui vehicul fără permis de conducere are loc la momentul epuizării, iar data săvârșirii infracțiunii de ucidere din culpă are loc la momentul decesului victimei.

⁹ Din punctul nostru de vedere, instituția analogiei este incidentă deoarece, în conformitate cu dispozițiile art. 44 alin. (1) C.pen., infracțiunea care constituie al doilea termen trebuie săvârșită „până la data la care pedeapsa este executată (...)” (s.n. - T.-A. C.). În consecință, termenul de „pedeapsă” nu poate fi interpretat ca înglobând în semnificația lui și măsurile educative, acestea constituind, potrivit art. 2 alin. (1) C.pen., sancțiuni penale de o natură distinctă. Mai mult decât atât, este evident că interpretarea prin analogie în acest caz nu ar produce efecte defavorabile inculpatului.

¹⁰ Având ca obiect de reglementare, după cum am precizat, concursul de infracțiuni și pluralitatea intermediară, legiuitorul, în art. 129 alin. (2) C.pen., a prevăzut un regim sancționator uniform, fără a efectua o distincție în funcție de momentul comiterii infracțiunii din majorat. Această constatare reprezintă, în opinia noastră, un argument în plus pentru care considerăm că și în această situație este aplicabilă pluralitatea intermediară, fiind știut că, și în dreptul penal comun, potrivit art. 44 alin. (2) C.pen., această formă de pluralitate preia regulile sancționatorii de la concursul de infracțiuni.

2. Perspective problematice privind regimul sancționator

În toate cazurile indicate mai sus, fiind vorba de o formă sau alta a pluralității de infracțiuni, devine aplicabilă regula unificării globale a sancțiunilor individualizate separat pentru fiecare faptă penală, pentru a se evita executarea lor în mod izolat sau concomitent, precum și regula conform căreia cu cât numărul de infracțiuni din structura pluralității se mărește, cu atât ponderea fiecărei sancțiuni individualizate în parte din durata sancțiunii rezultante ar trebui mai mult redusă¹¹.

Ca urmare, creionarea unui regim sancționator care să împacă natura distinctă a măsurilor educative și a pedepselor este nu numai utilă pentru rezolvarea conflictului material dintre sistemul penal juvenil și sistemul penal aplicabil adulților, dar și necesară pentru completa respectare a funcțiilor intrinsece sancțiunilor penale. După cum vom vedea, legiuitorul avea la dispoziție, în esență, trei posibilități pentru soluționarea acestei probleme (A). Soluția la care Codul penal actual s-a oprit (B) nu este una la adăpost de critici, iar recente modificări nu rezolvă în integralitate carențele textelor de lege (C).

A. Posibile opțiuni legislative

O primă opțiune era prevederea imposibilității contopirii și pronunțării unei sancțiuni unice globale, care să includă în individualitatea acesteia măsuri educative și pedepse, plecând de la premisa că între cele două tipuri de sancțiuni există o incompatibilitate obiectivă în a stabili o anumită ierarhie sau mediere. Urmarea ar fi fost aceea că inculpatul ar fi fost obligat să execute fie în paralel, fie succesiv, ambele sancțiuni penale. Este de domeniul evidenței că o asemenea alegere s-ar fi aflat în contrast cu cele două reguli generale aplicabile pluralității de infracțiuni, menționate mai sus.

A doua variantă ar fi fost optarea pentru un sistem sancționator alternativ, în funcție de ponderea cauzalității comportamentului infracțional și a personalității inculpatului. În consecință, dacă la momentul pronunțării hotărârii s-ar fi probat că întreg ansamblul infracțional își avea, într-o pondere majoritară, rădăcina în infracțiunile comise în minorat, atunci, pentru toate infracțiunile, incluzându-le și pe cele săvârșite în majorat, ar fi trebuit aplicat dreptul penal juvenil. În acest mod, ar fi devenit posibilă alegerea unei unice sancțiuni pentru întreaga pluralitate, conform art. 129 alin. (1) C.pen. În schimb, dacă nu s-ar fi putut proba o asemenea situație sau dacă ar fi fost evident că reiterarea faptelor de natură penală își avea sursa îndeosebi în cauze apărute după împlinirea vârstei de 18 ani, atunci instanța ar fi aplicat pentru toate infracțiunile din structură dreptul penal al majorilor. Așadar, chiar și pentru infracțiunile comise anterior vârstei de 18 ani, s-ar fi stabilit câte o pedeapsă, care ar fi urmat să fie contopită potrivit regulilor generale ale concursului de infracțiuni, ale recidivei sau ale pluralității intermediare.

Originea acestei soluții legislative se regăsește în dreptul penal juvenil german, mai precis în art. 32 *Jugendgerichtsgesetz* (Codul penal juvenil german, prescurtat în continuare

¹¹ În acest sens, a se vedea E. Zaffaroni, *Tratado de Derecho penal. Parte general*, vol. V, Ed. Ediar, Buenos Aires, 1988, pp. 389-390; C. Roxin, *Derecho penal. Parte general*, Tomo II (traducere din limba germană), Ed. Civitas, Madrid, 2014, pp. 990-993, parag. 150-156; A. Schoreit, *Gesamtstrafenbildung unter Einbeziehung einer Jugendstrafe* (Pedeapsa rezultantă care include și o sancțiune pentru minori - traducerea noastră), în *Zeitschrift für Rechtspolitik* (Zrp) nr. 5/1990, p. 176.

JGG)¹², opinându-se, analog primei variante prezentate, că există o imposibilitate în a juxtapune măsurile specifice aplicabile juvenilor cu pedepsele aplicabile adulților și, în plus, că o asemenea contopire ar afecta funcțiile educative ale executării sancțiunii¹³.

Printre avantajele acestui sistem se numără atât finalitatea urmărită, și anume aplicarea unui anumit regim punitiv special, variabil în funcție de etiologia comportamentală a inculpatului, a cărui personalitate este pusă în prim-plan, cât și faptul că, în final, instanța pronunță o sancțiune globală, uniformă¹⁴, care nu deschide calea unor executări penale paralele.

Cu toate acestea, un prim aspect discutabil este acela că, în sistemul german, art. 32 JGG funcționează numai dacă toate infracțiunile sunt judecate concomitent de aceeași instanță. Dacă judecata a avut loc separat, așa încât pentru unele dintre infracțiuni au fost stabilite măsuri specifice dreptului penal juvenil, iar pentru celelalte infracțiuni pedepse, nu există o normă care să admită contopirea lor într-o sancțiune unică, persoana urmând a executa separat toate aceste sancțiuni¹⁵. Or, acest lucru conduce la concluzia că această pluralitate de infracțiuni, care include și fapte comise în minorat, creează o situație mai grea față de cea în care toate infracțiunile ar fi fost comise în calitate de adult. Tocmai din această cauză doctrina¹⁶ a criticat jurisprudența constantă a Curții Federale de Justiție a Germaniei, care, în astfel de cazuri, nu admite contopirea tuturor sancțiunilor, chiar și de o specie diferită, așa cum o prevede art. 55 Cod penal german (StGB)¹⁷.

Pe de altă parte, în ceea ce privește legislația noastră penală, ar fi fost poate anevoioasă implementarea unui asemenea sistem sancționator, fiind cunoscut că, în mod tradițional, consecințele juridice aplicabile unei infracțiuni se raportează, obligatoriu, la data săvârșirii acesteia. Așadar, conform filosofiei Codurilor noastre penale, nu ar fi nicidecum posibilă stabilirea unei sancțiuni rezervate exclusiv adulților pentru infracțiunile comise în minorat ori o măsură educativă pentru o infracțiune comisă după majorat.

O a treia posibilitate aleasă, de altfel, și de legiuitorul Codului penal actual la momentul redactării acestuia și prefigurată de doctrina autohtonă, este reprezentată de admiterea contopirii măsurilor educative și a pedepselor într-o unică sancțiune rezultantă. Pentru conturarea regulilor prin care se poate ajunge la pronunțarea acesteia, este necesară, *inter alia*, instituirea unei ierarhii între diferitele specii de măsuri educative și pedepse.

¹² Art. 32 JGG prevede următoarele: „Pentru mai multe infracțiuni care sunt judecate în același timp și cărora ar trebui să li se aplice parțial dreptul penal al minorilor și parțial dreptul penal general, dreptul penal al minorilor se aplică, în mod uniform, dacă accentul cade pe infracțiunile care ar trebui judecate în temeiul dreptului penal al minorilor. În caz contrar, se aplică, în mod unitar, dreptul penal comun (traducerea noastră)”.

¹³ W. Beulke, S. Swoboda, *Jugendstrafrecht*, ediția a 16-a, Ed. Kohlhammer, Stuttgart, 2020, p. 92, parag. 231.

¹⁴ A se vedea H. Krauth, *Mehrere Straftaten in verschiedenen Alters- und Reifestufen. Zur Problematik des §32 JGG, namentlich in Fällen der Schwerekriminalität (Pluralitatea de infracțiuni la diferite vârste. Problematika art. 32 JGG, în special în cazul infracțiunilor grave - traducerea noastră)*, în W. Küper, I. Puppe, J. Tenckhoff, *Festschrift für Karl Lackner zum 70. Geburtstag am 18. Februar 1987 (Volum omagial pentru Karl Lackner cu ocazia împlinirii a 70 de ani la 18 februarie 1987 - traducerea noastră)*, Ed. Walter de Gruyter, Berlin, Boston, 1987, pp. 1064-1066; C. Roxin, op. cit., Tomo II, p. 983, parag. 127.

¹⁵ K. Laubenthal, H. Baier, N. Nestler, op. cit., p. 240, parag. 531; W. Beulke, S. Swoboda, op. cit., p. 94, parag. 235. Cu toate acestea, jurisprudența instanțelor germane a admis, în anumite situații, posibilitatea reducerii celei de-a doua sancțiuni aplicate, astfel încât o parte din ea să fie considerată ca executată.

¹⁶ H. Ostendorf, K. Drenkhahn, *Jugendstrafrecht*, ediția a 11-a, Ed. Nomos, Baden-Baden, 2023, pp. 251-252, parag. 327; A. Schoreit, op. cit., p. 176.

¹⁷ Art. 55 StGB este analog regulii instituite prin art. 40 din Codul nostru penal, care privește contopirea pedepselor pentru infracțiunile concurente judecate pe cale separată.

Numai în acest fel, instanțele pot identifica sancțiunea de bază, care este reprezentată de cea mai grea dintre acestea și care constituie prima etapă în calcularea sancțiunii rezultante. Într-o a doua etapă, legiuitorul trebuie să reglementeze modul efectiv de contopire, optând între sistemul absorbției, cumulului aritmetic sau cumulului juridic.

B. Soluția aleasă în Codul penal actual

În dreptul nostru, concretizarea tuturor acestora s-a realizat în cadrul art. 129 alin. (2) C.pen., prin intermediul a patru reguli de contopire. Primul pas este ca instanța să stabilească o măsură educativă pentru infracțiunile comise în minorat și o pedeapsă unică sau rezultantă¹⁸ pentru infracțiunile comise ulterior împlinirii vârstei de 18 ani, urmând a le contopi într-o sancțiune rezultantă, după cum urmează:

(i) dacă măsura educativă este neprivativă de libertate, se execută numai pedeapsa – sistemul absorbției;

(ii) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică pedeapsa închisorii, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata măsurii educative ori din restul rămas neexecutat din aceasta la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat, iar pedeapsa astfel obținută nu poate depăși durata pedepsei rezultante aplicabile potrivit art. 39 alin. (1) lit. b) C.pen., dacă ambele infracțiuni ar fi fost comise după majorat – sistemul cumulului juridic cu spor obligatoriu și variabil;

(iii) dacă pedeapsa aplicată pentru infracțiunea săvârșită după majorat este detențiunea pe viață, se execută numai această pedeapsă – sistemul absorbției;

(iv) dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este amenda, se execută măsura educativă, a cărei durată se majorează cu cel mult 6 luni, fără a depăși maximumul prevăzut de lege pentru aceasta – sistemul cumulului juridic cu spor obligatoriu și variabil.

C. Reflecții critice asupra unor reguli de contopire

În legătură cu prima dintre etapele precizate, după cum se poate remarca, nu întotdeauna pedepsele sunt considerate mai grele prin comparație cu măsurile educative. De principiu, gravitatea celor două tipuri de sancțiuni se măsoară, potrivit acestei dispoziții, în funcție de caracterul privativ sau neprivativ de libertate al acestora. În consecință, se consideră, pe de o parte, că o măsură educativă neprivativă de libertate este mai ușoară față de pedeapsa închisorii, indiferent de durata acestora, iar, pe de altă parte, că o măsură educativă privativă de libertate este mai aspră față de pedeapsa amenzii. Mai departe, legiuitorul nostru a prezumat legal că o măsură educativă neprivativă de libertate este întotdeauna mai ușoară față de pedeapsa amenzii. O ultimă prezumție care nu suscită discuții se referă la faptul că pedeapsa detențiunii pe viață este în toate cazurile mai gravă decât orice măsură educativă. În plus față de aceste ipoteze mai ușor de vizualizat, legiuitorul a mai presupus că o măsură educativă privativă de libertate este *întotdeauna* mai

¹⁸ După cum s-a subliniat în doctrină, în cazul mai multor infracțiuni comise fie în minorat, fie în majorat, situațiile juridice vor trebui rezolvate separat, instanța stabilind, într-o primă etapă, câte o sancțiune rezultantă pentru fiecare dintre ele. În acest sens, a se vedea *G.-C. Ioan*, Câteva situații particulare privind pluralitatea de infracțiuni în cazul minorilor și regimul prelungirii ori înlocuirii măsurilor educative, în *Caiete de drept penal nr. 2/2023*, p. 176.

blândă față de pedeapsa închisorii.

În ceea ce ne privește, un prim aspect de incongruență normativă care iese la suprafață din modalitatea de configurare a acestor reguli se referă la ipoteza reglementată de art. 129 alin. (2) lit. b) C.pen., în care se stabilește o măsură educativă privativă de libertate și pedeapsa închisorii. Încă de la intrarea sa în vigoare, acest text de lege a făcut obiectul mai multor discuții, care, într-un final, au culminat prin admiterea unei excepții de neconstituționalitate de către Curtea Constituțională, prin Decizia nr. 601/2018, mai sus amintită, prin care s-a considerat că sintagma „*se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime*” (s.n. - T.-A. C.) este neconstituțională, neexistând, în opinia Curții, o limită superioară pentru majorare. Ulterior acestei decizii, instanțele, în mod unanim, au interpretat această normă ca obligând la majorarea pedepsei închisorii cu un spor fix și obligatoriu de o pătrime din durata măsurii educative¹⁹.

În continuare, având în vedere că textul din Codul penal rămăsese neschimbat, în anul 2023, prin art. I pct. 2 al Legii nr. 200/2023 pentru modificarea și completarea Legii nr. 286/2009 privind Codul penal²⁰, s-a dorit o aducere la îndeplinire a celor statuate de către Curtea Constituțională în 2018.

Chiar dacă la o primă citire textul, așa cum a fost modificat, nu suscită neclarități, la o lectură mai atentă se poate observa că acesta poate da naștere la două interpretări diferite, care produc efecte semnificativ distincte.

Prin urmare, într-o primă variantă, textul poate fi lecturat în sensul în care sporul de cel puțin o pătrime ar fi rămas obligatoriu și variabil, putând fi ridicat până la *cel mult o treime din durata măsurii educative ori a restului rămas neexecutat din aceasta*, exact cum s-ar fi întâmplat dacă toate infracțiunile ar fi fost comise după majorat. Acest sens poate fi dedus din prezumția legală absolută conform căreia pedeapsa închisorii ar reprezenta, în toate situațiile, sancțiunea de bază a cumulului juridic. Astfel, chiar dacă norma face trimitere la pedeapsa rezultantă astfel cum aceasta ar fi fost stabilită în conformitate cu dispozițiile art. 39 alin. (1) lit. b) C.pen. dacă toate infracțiunile ar fi fost comise în majorat, limita maximă la care s-ar putea ajunge s-ar raporta doar la ipoteza în care pedeapsa de bază a cumulului juridic ar fi cea pe care instanța a stabilit-o pentru infracțiunea comisă în majorat, indiferent de durata acesteia prin comparație cu cea stabilită pentru măsura educativă privativă de libertate. Spre exemplu, dacă s-ar stabili pentru infracțiunea din minorat o măsură educativă cu internare într-un centru de detenție pe o perioadă de 8 ani, iar pentru infracțiunea din majorat o pedeapsă cu închisoarea de 1 an, minimul pedepsei rezultante cu închisoarea ar fi de 3 ani (1 an plus o pătrime din 8 ani), iar maximul acesteia ar fi de 3 ani și 8 luni (1 an plus o treime din 8 ani).

În aceste condiții însă, textul în forma actualizată nu ar fi lipsit, la rândul lui, de carențele subliniate de doctrină în legătură cu interpretarea conform căreia sporul de o pătrime era unul fix. Dacă, de pildă, o persoană ar fi condamnată pentru o infracțiune comisă în minorat la măsura educativă a internării într-un centru de detenție pentru o durată de 15 ani, iar, ulterior, ar fi condamnată pentru o infracțiune comisă în majorat pentru care i

¹⁹ A se vedea, spre exemplu, C. Ap. Galați, Secția penală și pentru cauze cu minor, decizia penală nr. 2/A/2019 din 4 ianuarie 2019; C. Ap. Brașov, Secția penală, decizia penală nr. 422/A/2019 din 22 mai 2019; C. Ap. Galați, Secția penală și pentru cauze cu minori, decizia penală nr. 160/A/2020 din 24 februarie 2020; C. Ap. Cluj, Secția penală și de minori, decizia penală nr. 311/A/2020 din 10 martie 2020; C. Ap. București, Secția I penală, decizia penală nr. 548/2020 din 23 iunie 2020, disponibile pe www.sintact.ro.

²⁰ Publicată în M. Of. nr. 616 din 06 iulie 2023.

s-ar aplica pedeapsa închisorii de 6 luni, cea din urmă, în logica acestei interpretări a reglementării actuale, va reprezenta sancțiunea de bază în cadrul cumulului juridic, constituind sancțiunea cea mai severă *de plano*. În acest mod, instanța va fi obligată să aplice pedeapsa închisorii de 6 luni la care va adăuga un spor variabil între o pătrime și o treime din măsura educativă neexecutată sau rămasă de executat la data comiterii ultimei infracțiuni. Ca urmare, prin săvârșirea unei fapte penale chiar și de o gravitate mult mai mică față de infracțiunea comisă înainte de vârsta de 18 ani, condamnatul și-ar crea o situație net mai avantajoasă, ceea ce, evident, nu poate fi acceptat²¹. Or, rațiunea pentru care sporul de o pătrime nu a fost limitat în varianta Codului penal în vigoare până în anul 2018 a fost tocmai aceea ca, în astfel de situații, condamnatul să nu aibă posibilitatea ca, prin comiterea unei noi infracțiuni, să-și reducă, în mod cert, durata privării sale de libertate.

În opinia noastră, dacă s-ar accepta o astfel de înțelegere a normei, o soluție *de lege ferenda* ar fi aceea ca sancțiunea de bază a sistemului cumulului juridic reglementat în art. 129 alin. (2) lit. b) C.pen. să nu mai fie, în toate situațiile, pedeapsa închisorii. Ar fi oportun ca instanța să determine care dintre cele două specii de sancțiuni privative de libertate are o durată *in concreto* mai lungă. Nu vedem nicio constrângere în a aprecia, la modul realist, că, în anumite situații, o măsură educativă privativă de libertate ar putea fi mai severă față de o pedeapsă cu închisoarea. Este de domeniul evidenței că, într-o situație asemănătoare exemplului de mai sus, 15 ani de privare într-un centru de detenție pentru minori sunt mai aspri decât o pedeapsă cu închisoarea de 6 luni. Beneficiile de netăgăduit ale centrelor educative, respectiv de detenție, credem că în acest context sunt lipsite de relevanță prin comparație cu durata efectivă de executare în regim privativ de libertate²². Concluzionând cu privire la această primă variantă de înțelegere a normei legale, textul de la art. 129 alin. (2) lit. b) C.pen. ar putea suna în felul următor: „dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este închisoarea, se aplică sancțiunea cu durata cea mai lungă, care se majorează cu o durată egală cu cel puțin o pătrime din durata celeilalte sancțiuni ori din restul rămas neexecutat din măsura educativă la data săvârșirii infracțiunii comise după majorat. Sancțiunea astfel obținută nu poate depăși durata pedepsei rezultante aplicabile potrivit art. 39 alin. (1) lit. b), dacă ambele infracțiuni ar fi fost comise după majorat”²³.

Într-o a doua optică, limita impusă de noua modificare ar da posibilitatea instanței de judecată să ajungă la un maxim al pedepsei rezultante mai ridicat, soluție care n-ar mai crea inconsecvențele expuse mai sus. Așadar, limita minimă a pedepsei rezultante aplicabile ar rămâne, în mod analog, să fie calculată prin aplicarea duratei pedepsei închisorii, la care se adaugă o pătrime din durata măsurii educative neexecutate sau din restul rămas de executat din aceasta la data săvârșirii noii infracțiuni. În schimb, luând în considerare sintagma din finalul tezei a II-a a textului de lege, și anume „dacă ambele infracțiuni ar fi fost comise după majorat”, pragul maxim s-ar calcula considerând mintal că ambele sancțiuni stabilite ar

²¹ În acest sens, dar pentru ipoteza în care sporul de o pătrime era unul fix, a se vedea *Fl. Streteanu*, Succinte observații cu privire la decizia nr. 601/2018..., cit. supra, p. 170.

²² Doctrina germană este în același sens în privința distincției dintre pedeapsa închisorii și pedepsele privative specifice minorilor. Se consideră că, din punct de vedere teoretic, trebuie admis că cele două tipuri de sancțiuni nu reprezintă, în sine, specii diferite. A se vedea *R. Brunner, D. Dölling*, *Jugendgerichtsgesetz*, ediția a 14-a, Ed. Walter de Gruyter, Berlin, 2023, p. 253, parag. 15; *A. Schoreit*, op. cit., p. 176; *H. Ostendorf, K. Drenkhahn*, op. cit., p. 251.

²³ Dacă infracțiunea din majorat a fost săvârșită după punerea în executare a măsurii educative, opinăm că instanța va trebui să determine sancțiunea cea mai grea, comparând restul rămas neexecutat din durata totală a măsurii educative cu durata pedepsei cu închisoarea stabilite.

reprezenta, de fapt, pedepse cu închisoarea pe o anumită durată. În consecință, dacă măsura educativă privativă de libertate stabilită ar fi de o durată mai ridicată față de pedeapsa închisorii, în operațiunea realizată conform art. 39 alin. (1) lit. b) C.pen., aceasta ar constitui pedeapsa de bază, la care s-ar adăuga o treime din durata pedepsei închisorii stabilite pentru infracțiunea comisă în majorat. Pentru a vizualiza mai lesne acest algoritm de stabilire a maximului pedepsei rezultante la care s-ar putea ajunge, vom porni încă o dată de la exemplul de mai sus, și anume atunci când măsura educativă este de 8 ani, iar pedeapsa închisorii de 1 an. În această situație, limita minimă aplicabilă ar fi tot de 3 ani, iar limita maximă s-ar calcula ca și cum ambele sancțiuni ar fi fost cu pedeapsa închisorii, aplicând, în mod normal, cumulul juridic de la concursul de infracțiuni, și anume 8 ani plus o treime dintr-un an, respectiv 8 ani și 4 luni. Prin urmare, instanța va aplica pedeapsa închisorii de 1 an la care va putea adăuga cel mult 7 ani și 4 luni din durata măsurii educative. În acest caz, sporul cumulului juridic ar fi astfel unul variabil, de la 2 ani până la 7 ani și 4 luni²⁴.

În ceea ce ne privește, în aceste condiții suntem de părere că modificarea textului de lege nu este una suficient de previzibilă pentru practica judiciară. După cum se poate observa, ambele interpretări își pot găsi argumente în litera normei astfel cum aceasta ființează *de lege lata*. Cu toate că prima variantă de interpretare ar fi una în beneficiul evident al inculpatului, înclinăm să credem că cea de-a doua reprezintă, mai curând, voința reală a legiuitorului. Nu trebuie omisă că o interpretare *in favorem* ar trebui întemeiată pe o echitabilă și rezonabilă viziune asupra normei și, nu în ultimul rând, pe un fundament care să nu pună la îndoială funcțiile structurale ale dreptului penal, respectiv funcțiile de prevenție generală și specială.

O ultimă problemă la care vom reflecta se referă la ipoteza art. 129 alin. (2) lit. d) C.pen., care are ca obiect de reglementare situația în care s-a stabilit o măsură educativă privativă de libertate și pedeapsa amenzii. Așa cum am arătat, instanța va aplica măsura educativă, la care va adăuga cel mult 6 luni, fără să depășească maximumul general prevăzut de lege. În acest fel, se va înlocui, practic, pedeapsa amenzii cu o perioadă determinabilă de privare de libertate, cu o durată de cel mult 6 luni, în cadrul unui centru educativ sau centru de detenție. Dacă la o primă vedere acest sistem sancționator nu ridică semne de întrebare, la o analiză mai atentă se poate observa că acest cumul juridic, cu spor obligatoriu și variabil, se deosebește de regula generală aplicabilă în cazul în care toate infracțiunile ar fi fost comise în timpul în care persoana era majoră. Cum bine se știe, aceasta din urmă este concretizată într-un cumul aritmetic dintre pedeapsa închisorii și cea a amenzii, așa cum prevăd art. 39 alin. (1) lit. d) C.pen., pentru concursul de infracțiuni, și art. 43 alin. (1) C.pen., pentru recidiva postcondamnatorie.

Plecând iarăși de la ideea că între pedeapsa închisorii și măsurile educative privative de libertate nu există diferențe semnificative la nivelul caracterului privativ de libertate, iar, pe de altă parte, că legiuitorul pare a înțelege să considere mai aspră o măsură educativă privativă de libertate față de pedeapsa amenzii penale, suntem de părere că textul îl plasează într-o lumină defavorabilă pe cel care comite una dintre infracțiuni în timpul minorității, prin comparație cu o altă persoană, care ar fi comis ambele fapte după vârsta de

²⁴ Este de subliniat că printr-o asemenea soluție nu s-ar putea ajunge la un cumul aritmetic între cele două tipuri de sancțiuni, ceea ce este în concordanță cu temeiurile care au stat la baza pronunțării Deciziei nr. 601/2018 a Curții Constituționale.

18 ani²⁵. Or, este dificil de susținut, din punctul nostru de vedere, că privarea de libertate a unei persoane, indiferent de durata ei, ar fi mai puțin gravă decât achitarea unei anumite sume de bani²⁶. Totuși, s-ar putea susține că, preschimbând amenda într-o anumită durată de privare într-un centru educativ sau de detenție, soluția este mai favorabilă comparativ cu prevederile art. 39 C.pen., din perspectiva faptului că persoana nu va mai fi supusă riscului ca, în caz de neplată cu rea-credință a amenzii, instanța să o înlocuiască cu pedeapsa închisorii, potrivit art. 63 C.pen. Cu toate acestea, nu trebuie omis că, în cadrul regimului reglementat la art. 129 alin. (2) lit. d) C.pen., instanța efectuează o astfel de înlocuire de la bun început, fără a fi incidentă vreo rea-credință din partea condamnatului.

În consecință, credem că ar fi utilă o modificare *de lege ferenda* a textului menționat, care ar putea arăta în sensul următor: „*dacă măsura educativă este privativă de libertate, iar pedeapsa este amenda, se aplică măsura educativă, la care se adaugă în întregime pedeapsa amenzii*”.

II. EXTINDEREA CÂMPULUI DE APLICARE A PRINCIPIULUI MĂSURII EDUCATIVE UNITARE ÎN CAZUL TINERILOR

Tendința actuală în sistemele europene de justiție penală juvenilă este de a include și tinerii adulți printre persoanele care beneficiază de un regim sancționator caracteristic și distinct (1), astfel încât suntem de părere că, în viitorul apropiat, și în dreptul nostru ar fi utile unele modificări în acest sens, incluzând și normele privitoare la regimul sancționator al pluralității de infracțiuni (2).

1. Situația tinerilor adulți în sistemul de justiție penală juvenilă

În doctrină s-au făcut referiri cu privire la dreptul penal juvenil ca fiind un veritabil deschizător de drumuri în ceea ce privește politica penală. Astfel, se susține că, în timp, soluțiile regăsite în cadrul acestui sistem ar trebui transpuse și aplicate și subiecților majori²⁷. Înțelegând această premisă, ar trebui ca dreptul penal, în special, să-și asume faptul că evoluția fulminantă a dezvoltării științelor naturale din ultimii ani nu îi mai permit

²⁵ În acest context, atragem atenția că pe rolul Curții Constituționale au existat două excepții de neconstituționalitate referitoare la caracterul discriminatoriu al art. 129 alin. (2) lit. d) C.pen. Instanța de contencios constituțional nu a antamat însă fondul problemei, ambele fiind respinse pe motiv că dispozițiile criticate nu aveau legătură cu soluționarea cauzei în fața căreia au fost ridicate. A se vedea C.C.R., Decizia nr. 767/2021 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 129 alin. (2) lit. d) din Codul penal, publicată în M. Of. nr. 207 din 2 martie 2022; C.C.R., Decizia nr. 362/2022 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 129 alin. (2) lit. b) și d) și ale art. 155 alin. (1) din Codul penal, precum și ale art. 22 alin. (2) și alin. (4) lit. b) din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal, publicată în M. Of. nr. 38 din 12 ianuarie 2023.

²⁶ Mai mult decât atât, rolul politico-penal al pedepsei amenzii este acela de a-l sustrage pe autor de la aplicarea sancțiunilor privative de libertate. A se vedea H.-H. Jescheck, T. Weigend, *Tratado de Derecho penal. Parte general* (traducere din limba germană), Ed. Instituto Pacifico, Breña, 2014, p. 1148, paragraf. 2.

²⁷ H. Ostendorf, *Jugendstrafrecht - Vorreiter oder Nachahmer des Erwachsenenstrafrechts?* (Dreptul penal al minorilor - pionier sau imitator al dreptului penal al adulților? - traducerea noastră), în F. Neubacher, M. Kubink (coord.), *Kriminologie - Jugendkriminalrecht - Strafvollzug*, Ed. Duncker & Humblot, 2014, Berlin, p. 319. Autorul îl citează pe profesorul Franz von Liszt care, încă din anul 1905, susținea că „pedepsele și sistemul sancționator al dreptului penal juvenil trebuie să ocupe ulterior o poziție de pionierat pentru dreptul penal în general”.

acestui să nu țină seama de rezultatele acestor cercetări²⁸. În ceea ce privește astăzi justiția juvenilă, există dezbateri serioase și foarte mult cercetate în legătură cu limitele de vârstă ale domeniului de aplicare a sistemului sancționator special pentru minori.

Dacă este parțial cristalizat faptul că limita minimă a răspunderii penale ar trebui cantonată în jurul vârstei de 14 ani²⁹, limită regăsită și în legislația penală autohtonă, nu atât de limpede par a fi și concluziile privind pragul superior de vârstă până la care ar putea fi aplicate măsurile educative. După cum se cunoaște, în dreptul nostru și nu numai, aceste măsuri pot fi aplicate exclusiv acelor persoane care, la momentul comiterii infracțiunii, nu împliniseră vârsta de 18 ani. Această soluție a fost aleasă pentru o uniformizare a legislației penale cu limita până la care funcționează capacitatea de exercițiu restrânsă, moment în care persoana devine majoră³⁰, „scăpând” de sub puterea autorității părintești, respectiv cu vârsta de la care aceasta dobândește dreptul de a vota și alte responsabilități. Astfel, cel puțin legal vorbind, diferența dintre un minor și un adult pare că se realizează printr-o transformare destul de bruscă. Pe de altă parte, este de remarcat că, la momentul alegerii acestei limite de vârstă, perioada de trecere de la copilărie la viața de adult era diluată și minimalizată de caracteristicile vieții și ale societății din acea vreme³¹.

Însă, din punct de vedere neurobiologic și cognitiv, la momentul actual cel puțin, această tranziție nu reprezintă un punct singular în timp, ci, mai degrabă, un proces îndelungat și gradual, care diferă în funcție de particularitățile fiecărui individ. Se estimează că, până în jurul vârstei de 25 de ani, lobul frontal și cortexul prefrontal sunt supuse unui proces evolutiv care are un efect direct asupra posibilității tinerilor adulți de a-și stăpâni și controla reacțiile agresive, de a-și urmări interesele personale pe termen lung și de a-și asuma responsabilități. Aceștia diferă de persoanele ajunse la o maturitate deplină din perspectiva carențelor psihosociale și emoționale, care îi fac mult mai vulnerabili la presiunile de grup și la posibilitatea de a prevedea urmările unor activități riscante³² și care îi apropie foarte mult de structura internă a adolescenților.

Înțelegând toate aceste aspecte moderne de ordin neuroștiințific, începând cu art. 3

²⁸ Începând cu anul 2005, Curtea Supremă de Justiție a Statelor Unite s-a pronunțat asupra unor cazuri care priveau minori delincvenți, având ca repere cercetările științifice relative la dezvoltarea cognitivă și psihologică a adolescenților. A se vedea cauzele *Roper v. Simmons*, 543 U.S. 551 (2005), *Graham v. Florida*, 560 U.S. 48 (2010), *J.D.B. v. North Carolina*, 564 U.S. 261 (2011), *Miller v. Alabama* și *Jackson v. Hobbs*, 567 U.S. 460 (2012).

²⁹ A se vedea *L. V. Lefterache, G. C. Ioan, Ș. Sorohan, M.-G. Sima*, Justiția penală în cazul minorilor, Ed. Hamangiu, București, 2021, p. 140.

³⁰ *Idem*, p. 103.

³¹ Dacă la acel moment era firesc ca, în jurul vârstei de 18-20 de ani, persoanele să se căsătorească, să-și finalizeze studiile și să aibă un loc de muncă stabil, în ziua de astăzi studiile demografice surprind schimbări majore, în sensul că aceste evenimente se petrec aproximativ la vârsta de 29-30 de ani. Se arată că, odată cu industrializarea, postindustrializarea și creșterea perspectivelor educaționale ale unui anumit mediu social și cultural, acest parametru al vârstei va crește direct proporțional. Pentru mai multe detalii, a se vedea *J. J. Arnett*, *Emerging Adulthood. A Theory of Development From the Late Teens Through the Twenties*, în *American Psychologist* nr. 5/2000, p. 469 și urm.; *J. Hill, A. Blockland, V. van der Geest*, Risk factors for self-reported delinquency in emerging adulthood, în *European Journal of Criminology* nr. 15(5)/2018, pp. 545-546.

³² Aceste constatări transcend și în statisticile care indică că cea mai ridicată rată a criminalității, dar și a recidivei, este reflectată de grupul de tineri cu vârsta cuprinsă între 18 și 25 de ani, aflați la confluența unor etape esențiale ale vieții lor. Pentru toate acestea, a se vedea *K. Monahan, L. Steinberg, E. Cauffman, E. Mulvey*, Psychosocial (im)maturity from adolescence to early adulthood: Distinguishing between adolescence-limited and persisting antisocial behavior, în *Development and Psychopathology* nr. 25/2013, pp. 1102-1104.

punctul 3 din Regulile de la Beijing³³, prin care s-a instituit dezideratul extinderii principiilor prezente în acest document și pentru tinerii adulți delincvenți, perspectivele internaționale și europene statuează în mod constant recomandări în legătură cu sancționarea penală a acestor subiecți într-o manieră asemănătoare minorilor³⁴.

În prezent, în cadrul sistemelor de justiție penală din țările europene s-au conturat trei modele principale cu privire la situația așa-numiților tineri adulți³⁵, persoane cu vârsta cuprinsă între 18 și 25 de ani:

(i) sisteme, precum cel din Germania sau Olanda, în cadrul cărora există dispoziții speciale în dreptul penal juvenil care extind câmpul de aplicare a măsurilor educative și a procedurilor penale speciale pentru această categorie de persoane;

(ii) sisteme, precum cel din Suedia sau Finlanda, care cuprind dispoziții speciale pentru aceștia în cadrul dreptului penal general, care au ca efect reducerea pedepselor aplicabile și

(iii) sisteme, precum cel din Spania sau Bulgaria, care nu prevăd norme speciale în legătură cu situația particulară a acestora³⁶.

Este de remarcat și aspectul că, la nivelul țărilor care au creat dispoziții specifice pentru această categorie de persoane, există totuși și o apreciere parțial uniformă cu privire la vârsta până la care intervine posibilitatea aplicării unei astfel de reglementări³⁷.

2. Perspective de lege ferenda

În dreptul român, atât Codul penal din 1864, cât și Codul penal Carol al II-lea stabileau limita superioară de vârstă până la care o anumită persoană putea fi considerată minor ca fiind la 20, respectiv 19 ani. De asemenea, este de evidențiat că la acel moment minoritatea penală se diferenția prin vârstă de minoritatea din materie civilă, care se dobânda la 21 de ani³⁸.

Legislația noastră a cunoscut, încă din acei ani, soluții moderne care, din păcate, nu au mai fost preluate în codurile penale ulterioare. După cum reiese din cele de mai sus, revenirea prin Codul penal din 1969 la tradiția reliefată în limita maximă de vârstă de 18 ani a fost realizată pentru o uniformizare cu vârsta la care se dobânda majoratul în legislația civilistă. Totuși, dreptul penal autohton nu și-a asumat pe deplin această omogenizare. Acest aspect poate fi observat în acele situații de excepție în care o persoană poate fi considerată

³³ Organizația Națiunilor Unite, Rezoluția nr. 40/33 din 29 noiembrie 1985 privind *Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing)*.

³⁴ A se vedea și Recomandările nr. 20 (2003) și nr. 11 (2008) ale Comitetului de Miniștri din cadrul Consiliului Europei.

³⁵ În literatura de specialitate americană citată anterior se utilizează termenul de „*emerging adults*”.

³⁶ A se vedea I. Pruin, Fr. Dünkel, *European responses to young adult offending* (2015), disponibil on-line la https://t2a.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/T2A_Better-in-Europe_Report-online.pdf, accesat la 16.06.2024 și S. Matthews, V. Schiraldi, L. Chester, *Youth Justice in Europe: Experience of Germany, the Netherlands, and Croatia in Providing Developmentally Appropriate Responses to Emerging Adults in the Criminal Justice System*, în *Justice Evaluation Journal* nr. 1/2018, pp. 63-65.

³⁷ Cu excepția notabilă a Olandei, unde unui tânăr i se pot aplica măsuri specifice minorilor dacă la momentul comiterii infracțiunii avea cel mult 22 de ani, celelalte sisteme (e.g. Germania, Austria, Croația) prevăd ca limită vârsta de 21 de ani.

³⁸ L. V. Lefterache, *Minoritatea în codurile penale (1864-2021)*. Scurt istoric al vocabularului juridic: de la coconi la minori, de la pricepere la discernământ, de la greșeală la infracțiune și de la certarea cu măsură la măsurile educative, în *Caiete de drept penal* nr. 2/2021, p. 21.

majoră din punct de vedere civil anterior împlinirii vârstei de 18 ani, nefiindu-i afectat statutul de minor din punct de vedere penal. Această particularitate ne conduce la concluzia că dreptul penal și-a păstrat pe deplin autonomia și în această situație. Fiind exclusă o astfel de legătură *sine qua non* între soluția din penal prin raportare la dispozițiile Codului civil, la momentul actual credem că se impune o curajoasă separare între anterior menționatele limite de vârstă care, de această dată, să aibă ca finalitate uniformizarea dreptului nostru penal cu alte sisteme de justiție penală juvenilă mai avansate și mai ancorate în rezultatele dezvoltării cercetărilor științifice³⁹.

Așadar, *de lege ferenda*, suntem de părere că sistemul nostru de justiție penală juvenilă ar trebui să opteze pentru unul dintre primele două modele prezentate mai sus. O primă problemă, valabilă deopotrivă în ambele cazuri, se referă la limita maximă de vârstă, raportată la data comiterii infracțiunii, până la care o persoană va putea fi încadrată în categoria tinerilor adulți. Respectând curentul european, o soluție incipientă, rezonabilă și parțial conservatoare față de istoricul și prezentul nostru legislativ⁴⁰ credem că este cea a algerii unei limite superioare stabilite la vârsta de 21 de ani exclusiv⁴¹.

În al doilea rând, înclinăm să acordăm preferință primului dintre modelele menționate, și anume acela în care se pot aplica măsuri educative acestei categorii de subiecți. Sunt posibile două variante de concretizare a acestei soluții legislative: (i) aplicarea măsurilor educative, fără vreo excepție sau condiție specială, tuturor persoanelor care la data comiterii infracțiunii nu împliniseră 21 de ani sau (ii) aplicarea măsurilor educative tinerilor adulți numai în situația în care circumstanțele personale și gravitatea infracțiunii comise justifică o asemenea sancțiune, iar, în caz contrar, stabilirea unor pedepse în quantum redus, fie datorită introducerii unei cauze de atenuare, fie datorită individualizării judiciare.

În ceea ce ne privește, dată fiind experiența îndelungată a sistemelor care au abordat acest subiect⁴², complexitatea realităților sociale, dar și carențele actuale ale serviciilor

³⁹ O asemenea măsură este susținută și de dispozițiile constituționale, regăsite în art. 49 alin. (1) din Constituție, conform căreia „Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor” (s.n. - T.-A.C.). Pentru avantajele implementării unei astfel de reglementări și în dreptul nostru, a se vedea G.-C. Ioan, Sancționarea faptelor comise de minori. Spre un model european, teză de doctorat prezentată în cadrul Facultății de Drept, Universitatea din București, 2023, pp. 221-229.

⁴⁰ Această limită de vârstă se regăsește deja în legislația noastră procesual penală, în cadrul art. 504 alin. (2) C.proc.pen., care prevede: „În cursul urmăririi penale, procedura în cauzele cu infractori minori se aplică și persoanelor care au împlinit 18 ani, până la împlinirea vârstei de 21 de ani, dacă la data dobândirii calității de suspect erau minore, atunci când organul judiciar consideră necesar, ținând seama de toate circumstanțele cauzei, inclusiv gradul de maturitate și gradul de vulnerabilitate ale persoanei vizate” (s.n. - T.-A. C.).

⁴¹ O definiție care ar putea fi inclusă în Titlul V din Partea generală a Codului penal ar putea suna în felul următor: „Tinerii adulți sunt acele persoane care, la data comiterii infracțiunii, aveau vârsta între 18 și 21 de ani”.

⁴² Printre primele țări care au adoptat o astfel de reglementare sunt Germania (în anul 1953) și Olanda (începând cu anul 1965, cu o importantă modificare legislativă în anul 2014, care a inclus și tinerii cu vârstă până în 23 de ani). Aceste sisteme oferă judecătorului o plajă mai largă de apreciere cu privire la tipul de sancțiuni aplicabile, evitându-se încremenirea într-o prevedere abstractă și rigidă a legii. În acest mod, s-a dorit potențarea principiului flexibilității. De exemplu, art. 105 JGG prevede că decizia cu privire la aplicarea dreptului penal juvenil unui tânăr se va lua de către judecător dacă „întreaga percepție asupra personalității inculpatului, luând în considerare factorii mediului din care acesta provine, conduc la concluzia că, la momentul comiterii infracțiunii, acesta încă era asemănător unui minor din punct de vedere al dezvoltării morale și spirituale” (s.n. - T.-A. C.). Totuși, o astfel de soluție nu este la adăpost de critici. Dacă la prima vedere pare previzibilă o astfel de dispoziție, practica judiciară din ambele țări a dovedit că, în lipsa unor criterii mai

naționale de probațiune⁴³, credem că a doua variantă ar fi cea mai potrivită specificului autohton⁴⁴, cel puțin la acest moment.

O asemenea schimbare de paradigmă ar avea, în mod cert, efecte și cu privire la dispozițiile care reglementează sancționarea pluralității de infracțiuni juvenile. În prima variantă a modelului ales, ar fi necesară o schimbare a câmpului de aplicare personală a art. 129 C.pen. Astfel, principiul măsurii educative uniforme se va aplica „(În caz de concurs de infracțiuni săvârșite până la împlinirea vârstei de 21 de ani (...))”. De asemenea, premisa alin. (2) al aceluiași articol va trebui modificată în sensul următor: „În cazul săvârșirii a două infracțiuni, dintre care una până la împlinirea vârstei de 21 de ani și una ulterior împlinirii acestei vârste (...)”.

În cea de-a doua variantă, pe care o considerăm preferabilă, atât dispozițiile privind aplicarea unei unice măsuri educative pentru întreaga pluralitate de infracțiuni, cât și cele ale art. 129 alin. (2) C.pen. se vor aplica, în mod corespunzător, și celui care, la data săvârșirii infracțiunii, nu împlinise vârsta de 21 de ani, dacă instanța a stabilit în prealabil oportunitatea aplicării dreptului penal juvenil pentru respectivul tânăr.

În cazul implementării acestui sistem, s-ar putea ivi mai multe probleme. Prima dintre acestea va fi aceea dacă ar fi posibil ca pentru una dintre infracțiunile concurente comise între 18 și 21 de ani instanța să aplice o măsură educativă, iar pentru cealaltă o pedeapsă? Apreciem că nimic nu va opri judecătorul să decidă, într-un anumit caz concret, oportunitatea stabilirii unei sancțiuni de natură distinctă pentru fiecare dintre infracțiuni. În continuare, instanța va trebui să dea aplicare, în mod corespunzător, dispozițiilor art. 129 alin. (2) C.pen, stabilind o sancțiune rezultantă. Ceea ce trebuie avut în vedere este aprecierea dacă, la momentul fiecărui act de conduită în parte, persoana se apropia ca dezvoltare psiho-morală de caracteristicile unui minor sau de cele ale unui adult.

Astfel, după cum *de lege lata* principiul măsurii educative uniforme nu funcționează în cazul comiterii a doua infracțiuni, dintre care una în minorat și alta în majorat, în același mod nu ar trebui să fie aplicat într-o asemenea împrejurare⁴⁵. Înțelegem să susținem acest

detaliat, se poate ajunge la soluții arbitrare care pot încălca principiul egalității în fața legii. Astfel, au fost conturate, cu efect de recomandare, anumite trăsături caracteristice care să ghideze organele judiciare în luarea unei decizii: *modul de planificare a vieții, abilitatea de a lua decizii independent, atitudinea cu privire la muncă și școală, (in)dependența față de părinții săi, probabilitatea ca tânărul să fie influențat pozitiv prin aplicarea sancțiunilor specifice minorilor, încrederea naivă în alte persoane, temperamentul predictibil, reacția cu privire la acțiunile prietenilor/colegilor săi et al.* Cu toate acestea, se atrage atenția asupra faptului că organele judiciare se orientează, în principal, după propria lor experiență și după gravitatea infracțiunii. Pentru mai multe detalii, a se vedea *W. Beulke, S. Swoboda*, op. cit., p. 80 și urm.; *H. Ostendorf, K. Drenkhahn*, op. cit., pp. 236-237; *A. M. van der Laan, M. G. C. J. Beerhuizen, C. S. Barendregt*, Juvenile sanctions for young adults in the Netherlands: A developmental perspective, în *European Journal of Criminology* Vol. 18, nr. 4/2021, p. 534; *E. P. Schmidt, S. E. Rap, T. Liefwaard*, Young Adults in the Justice System: The Interplay between Scientific Insights, Legal Reform and Implementation in Practice in The Netherlands, în *Youth Justice* Vol. 21(2)/2021, pp. 182-186.

⁴³ A se vedea *L. V. Lefterache, G. C. Ioan, Ș. Sorohan, M.-G. Sima*, op. cit., pp. 129-131.

⁴⁴ După cum se cunoaște, pentru minorii răspunzători penal, Codul penal din 1968 prevedea în art. 100 posibilitatea alegerii de către instanță fie a unei măsuri educative, fie a unei pedepse, în funcție de particularitățile subiective ale acestuia sau de pericolul social al faptei.

⁴⁵ În doctrina aferentă Codului penal din 1968 s-a susținut că „în ipoteza în care una sau unele din infracțiunile concurente (comise în minorat - n.n. - T.-A. C.) prezintă gradul de pericol social care atrage aplicarea unei pedepse, instanța va stabili tot pedepse și pentru infracțiunile mai puțin grave”. Acest punct de vedere a fost argumentat prin obligația instanței de a avea o viziune de ansamblu asupra conduitei infracționale. A se vedea *C. Turianu*, Răspunderea juridică pentru faptele penale săvârșite de minori, Ed. Continent XXI, București, 1995,

punct de vedere și prin prisma faptului că, strict conceptual vorbind, tânărul ar putea fi asimilat minorului doar printr-o ficțiune a legii și doar în cazurile în care instanța ar considera necesar acest lucru. Credem că o interpretare contrară ar fi una în defavoarea inculpatului, care ar submina principiul flexibilității și pe cel al interesului superior al tânărului, aplicându-i-se astfel regimul sancționator mai aspru al concursului de infracțiuni prevăzut în art. 39 C.pen.

De altfel, ar putea să mai apară anumite probleme în cazul judecării separate a două sau mai multor infracțiuni concurente. În acest sens, ce se va întâmpla în situația în care, de exemplu, o persoană în vârstă de 20 de ani la momentul săvârșirii infracțiunii de furt a fost condamnată definitiv la o măsură educativă, iar ulterior o altă instanță judecă o infracțiune concurentă cu prima? Cea din urmă instanță va putea decide, în funcție de circumstanțele speciale ale respectivei persoane, de gravitatea foarte ridicată a celei de-a doua infracțiuni și de perspectiva de ansamblu pe care o dobândește asupra întregii activități infracționale, că ar fi utilă aplicarea și individualizarea unei pedepse pentru fiecare infracțiune concurentă în parte și, ulterior, contopirea lor potrivit dispozițiilor art. 39 C.pen.? Ori, ce soluție ar putea adopta în cazul invers, în care pentru prima infracțiune a fost aplicată o pedeapsă, iar instanța consideră că ar fi necesară o unică măsură educativă, stabilită potrivit art. 129 alin. (1) C.pen.? Ar mai putea cea de-a doua instanță de judecată să stabilească o astfel de sancțiune?

În ceea ce ne privește, răspunsul ar trebui să fie unul afirmativ în ambele situații. Suntem de părere că doar cu ocazia descoperirii și judecării întregului ansamblu faptic instanța ar putea aplica un anumit tip de sancțiune în cunoștință de cauză. În acest fel, doar judecătorul ulterior va putea decide în modul cel mai riguros care ar reprezenta cea mai potrivită soluție pentru reintegrarea tânărului în societate, analizând corect și complet factorii care l-au determinat pe acesta să comită infracțiunile⁴⁶.

CONCLUZII

După cum se poate remarca, sistemul Codului penal din 2014 s-a conformat necesităților indicate în doctrină în aplicarea codului anterior, creând un sistem sancționator juvenil bazat pe aplicarea exclusivă a măsurilor educative. Însă, dacă s-ar fi oprit în acest punct, legislația ar fi rămas în continuare neclară în unele situații similare celor soluționate prin decizia din 2007 a Înaltei Curți de Casație și Justiție, respectiv atunci când pluralitatea de infracțiuni ar fi fost constituită dintr-o infracțiune comisă în minorat și alta în majorat.

Din acest motiv, în plus față de renunțarea la sistemul sancționator mixt, prin

pp. 93-94. Opinia își avea rădăcinile în concluziile pct. 12 al Deciziei de îndrumare a Plenului Tribunalului Suprem nr. 9 din 16 decembrie 1972. Considerăm că o astfel de soluție era justificată și de lipsa unei reglementări precum cea din art. 129 alin. (2) din Codul penal actual, fapt reliefat și prin Decizia nr. XXX din 16 aprilie 2007 a Secțiilor Unite ale Î.C.C.J.

⁴⁶ La acest moment, soluția pe care am propus-o pentru a doua întrebare poate întâmpina critici prin raportare la regula de principiu regăsită în art. 37 C.pen., care prevede că sancțiunea stabilită de instanța ulterioară „*nu poate fi mai ușoară decât cea pronunțată anterior*”. Suntem și noi de părere că, în cazul minorilor și tinerilor, judecătorului ulterior ar trebui să i se permită să se „detașeze” de hotărârile precedente, având în vedere că el este singurul care ia cunoștință în mod complet și detaliat de personalitatea tânărului delinvent. În acest sens, a se vedea C. *Montoir*, *Les principes supérieurs du droit pénal des mineurs délinquants*, teză de doctorat prezentată în cadrul Universității Panthéon-Assas (Paris II), 2014, pp. 146-147; R. *Brunner*, D. *Dölling*, op. cit., p. 241.

intermediul art. 129 alin. (2) din Codul penal actual s-a stabilit, în mod implicit, ierarhia dintre măsurile educative și pedepse, iar, în mod explicit, modalitatea de contopire dintre cele două tipuri de sancțiuni.

Chiar dacă pentru sistemul penal autohton, prin comparație cu sistemul german de drept, este preferabilă posibilitatea de contopire a acestor sancțiuni penale, noutatea pe care o implică reglementarea regimului sancționator al acestei forme de pluralitate infrațională juvenilă a creat premisele unor incongruențe legislative și unor neînțelegeri a cazurilor și regulilor de contopire.

Rezolvarea tuturor acestora se poate întemeia, din punctul nostru de vedere, doar printr-o conturare precisă a formelor de pluralitate la care se referă art. 129 alin. (2) C.pen. După cum am arătat în studiul de față, concursul real sau ideal de infracțiuni și pluralitatea intermediară reprezintă singurele forme de pluralitate avute în vedere de acest text de lege.

Chiar dacă, în esență, ultimele modificări intervenite în anul 2023 au avut ca scop o limitare justificată a sistemului cumulului juridic așa cum era reglementat până la pronunțarea Deciziei nr. 601/2018 a Curții Constituționale, după cum am văzut, soluția adoptată într-un final nu este una la adăpost de critici, existând temeuri pertinente pentru o nouă (re)evaluare a previzibilității acesteia.

Nu în ultimul rând, sperăm că într-un viitor apropiat se vor găsi răgazul și înțelepciunea necesare pentru configurarea unor (noi) instituții juridice conforme cercetărilor actuale în domeniul neuroștiințific și psihologic, precum și aliniamentului trasat de celelalte sisteme de drept comparat. În acest sens, considerăm că ar fi utilă includerea tinerilor adulți care comit multiple infracțiuni în categoria persoanelor cărora li se pot aplica, în anumite cazuri, pentru o pluralitate de infracțiuni o unică măsură educativă și, astfel, să se restrângă câmpul de aplicare personală a dispozițiilor art. 129 alin. (2) C.pen.